

SAMARBEID OG SABOTERING

Administrativt sett vart NLH lite prega av okkupasjonen i Noreg. Dei to første åra gjekk rimeleg i same tralten som dei foregåande åra. Men så kom statsakta, kampen mot prestane og lærerane i 1942. Det førde for NLH sin del til at det vart utferda ei lov ved Ministerpresident Vidkun Quisling den 11 juni 1942. Organisatorisk sett var det denne datoen NLH vart "okkupert".

Høgskulen skulle denne dagen bli eit lydige instrument under Landbruksdepartementet, ved Landbruksminister T.H.O. Fretheim. Eit viktig namn for oss innan det agrare segmentet. Fretheim gjekk inn som Minister i Quisling si regjering den 25 september 1940, etter at Terboven hadde halde talen sin om at vegen til fridom gjekk over Nasjonal Samling.

Landbruksminister Fretheim

Fretheim var ein mann med mange tillitsverv opp gjennom 30 og 40 talet. Han var mellom anna medlem av styret i Norges Skogeierforbund, annakvart år som formann. Han trekte seg frå dette vervet i 1941 grunna den dobbeltrolla han då ville koma til å spela ved at han samtidig var landbruksminister. Han sat som medlem av Norges Bondelag sitt landsstyre som representant for Norges Skogeierforbund. Han var leiar i Drammensdistriktet Skogeierforening frå 1930 til 1945. Formann i

Drammensdistriktets tømmermåling frå 1931 til 1945. Nestformann i Det Norske Travselskap frå 1932 til 1945. Formann i Den Norske Veterinærforening frå 1939. Han var utdanna veterinær frå København.

Det var ikkje tvil i Fretheim si sjel om at han måtte gå inn i NS regjeringa "for å redde skogen" som han sa det. Dette vart også han også godskriven under rettssaka i 1946.

Den bevisste og løynde saboteringa han gjennomførde overfor tyskerane sine krav, var truleg meir verdt enn mykje av den dårleg planlagde og tildels svært farlege saboteringa motstandsmenn gjennomførde. I mange tilfeller vart denne etterfylgd av tyske represalier i form av gisseldrap. Den manglande samarbeidevna han viste overfor tyskerane førde dessutan til at han vart sparka som Minister vinteren 1945.

Forholdet mellom Quisling og Terboven

For å forstå innføringa av direkte kontroll over Høgskulen, er det viktig å vera klar over det hatet som var mellom Terboven og Quisling. Hatet var varmt, gjensidig og intenst frå første gong dei traff einannan. Det var ingenting Terboven heller ville enn å få fjerna denne mannen frå jorda si overflate.

Til tross for dette greidde Quisling ved hjelp av sine tyske kontaktar å koma i den posisjonen at han vart Ministerpresident for ei heilnorsk regjering, utgått frå "folkerørsla" NS, med ein av fleire modifikasjonar at Fretheim ikkje var medlem av NS og heller ikkje vart det før mai 1941.

Nasjonal Samling

NS si store oppgave fra den 15. september vart å visa tyskerane, og då især Hitler, at dei hadde støtte i folket. Dette for å unngå at tyskerane igjen overtok styringa. Det vart gjort forsøk på å få heile organisasjonar til å gå over i NS, subsidiært at dei stilte seg lojale. Bondelaget vart forsøkt i første omgang, deretter fleire av dei andre store fagorganisasjonane. Dette var i grove trekk ikkje spesielt vellukka. NS hadde svært lita støtte i folket, og deira redsle for at tyskerane skulle overta tyktes ikkje å vera ei reell problemstilling for folk flest.

Ein lekk i den vidare strategien for å skaffa seg kontroll med viktige organ, var å innføra forarprinsippet ved viktige institusjonar. For tilsynelatande å skaffa seg kontroll over desse vart lite samarbeidsvillige leiarar avskaffa, og nye innsette.

Endringar ved NLH

På NLH førde dette til at rektor Lars Gunerius Loe, Utskiftingsavdelingen, vart avsett den 1. mars 1942. Han var beskikka for perioden 1941 til 1944 ved skriv frå LD av 3/12 1940 (altså av Fretheim, den same mannen som seinare avsette han).

På denne tida var det øvste styringsorganet ein tanke meir udemokratiske enn det me har i dag. Rektor saman med to professorar med personlege varamenn utgjorde det øvste organet - professorutvalget.

Den eine av desse to varamennene, Michael Marius Langballe (maskiningeniør) vart "beskikka" som rektor. Han var på det tidpunktet truleg medlem av NS. Dei to faste medlemmene av professorutvalget vart sitjande inntil 31/12 1942. Den eine av dei var berre valt til denne dato. Det vart tilsynelatande ingen politisk motiverte endringar med omsyn til leiarar for avdelingane.

Langballe vart eigentleg pensjonist den 9. september 1943, men han vart ståande i sitt embete som professor i maskinlære til krigen var slutt.

Det var på denne tida 6 avdelingar på NLH. Hagebruk, Jordbruk, Meieri (endring m.o.t. leiar), Skogbruk, Utskifting og 1 årsklasse avdeling.

Innføringa av forarprinsippet

Innføring av forarprinsippet gjekk i korte trekk ut på at rektor vart suveren. Professor-utvalget vart kun eit rådgjevande organ. Rektor kunne også avgjera saker på eiga hand utan å rådføra seg med utvalget. Han måtte i så fall orientera dei på det neste møtet. Rektor fekk også myndighet til å avgjera dei sakene som før tillåg professor-rådet eller avdelingane.

For studentane sin del gjekk dette ut på at rektor skulle oppnemna og godkjenna formannen for studentutvalget som skulle opprettast etter den nye Høgskulelova.

Stillingsendringar under og etter krigen
Eg meiner å hugsa at ein professor vart arrestert og avsett ein kortare periode under krigen. Etter krigen var det derimot ei ganske effektiv utskvising av personell. 5 professorar vart suspenderte fra Høgskulen. Driftsleiaren vart ikkje "godkjend" saman med fleire andre. Totalt måtte 8 personar "firatre" den 9. mai 1945. Dessutan vart det hevda frå Dep at enda ein professor måtte gå, men han vart innvilga sjukepermisjon inntil han nådde aldersgrensa den 16. september 1945. Han var før og under krigen sentral i Bondelaget.

Fredsdagane var ikkje berre gledesrusen sine dagar, det var også oppgjeret sin time. I dag har til dømes Langballe (Ottestad i TT nr 7/85 og Skibenes i samtale) eit godt ettermæle som ein buffer mellom forordningar og inngrep ovanfrå, og krav om fridom nedanfrå. Det vil alltid vera ein diskusjon om kva som er beste strategien, å stå utanfor eller vera innanfor. Når ein ser på det Frøtheim til dømes gjorde for norsk skogbruk, er det liten tvil om at det var ein god mann for dei norske skogeigerane. Han fekk femten års fengsel for landssvik.

et/utsvang?
Kjelder: NLH sine årsmeldingar frå krigen
Norsk Rettstidende

Sigmund Bråtveit